

Türk Eğitim Sisteminde Köy Enstitülerine Bir Örnek: Kars Cılavuz Köy Enstitüsü

*A Sample to Village Institutes in Turkish Education System: Kars Cılavuz Village
Institute*

Nebahat ARSLAN*

Özet

Cumhuriyet sonrası Türkiye’de en önemli aşamalardan biri eğitimle ilgili gelişmelerdi. Öncelikle bu konuda adımlar atılacak ve Türk milleti istediği aşamaya eğitimle ulaşacaktı. 1924 yılında eğitimin birleştirilmesi tekke ve zaviyelerden arındırılması daha sonra yapılacak olan harf devrimi bu konuda yapılan büyük adımlardı. Ancak ilerleyen yıllarda bunun yeterli olmadığı görülecek ve eğitimin halka nasıl indirileceği, ülkenin ticra köşelerine nasıl ulaştırılacağı konusunda çalışmalar yapılacaktı. İşte önce Millet mekteplerinin, Halkevlerinin ve Eğitim kurslarının daha sonrada Köy enstitülerinin bu amaca yönelik olarak açıldığı görülecektir. Halkı özellikle köylüğü eğitmek için Türkiye’nin birçok yerinde olduğu gibi Kars’ta da Cılavuz Köy Enstitüsü açıldı. Kendi bölgesinde verimli bir okul haline geldi ve öngörülen hedeflerine kısa zamanda ulaştı.

Anahtar kelimeler: Kars, Cılavuz Köy Enstitüsü, Cılavuz Eğitim Kursu,

Abstract

After republic one of the most important phase is about improvements in Turkey. Primarily, in this subject some improvements were to do and the phase that Turkish National wanted was to be reached by education. In 1924, combination of education, purification from Tekke and Zaviye, and later alphabet revolution were some big steps made about this subject. But in following years those were found in adequate, studies were done about how education would be taken by public, and how education would be taken by people living in remote parts of country. For this aim, at first Nation’s schools, community homes, education courses and later Village Institution were opened. To educate public especially peasants like in many parts of Turkey also in Kars Cılavuz Village Institution was opened. It became an efficient school in its region and reached its foreseen aims in short time.

Key Words: Kars, Cılavuz Village Institution, Cılavuz Instructor Course

Giriş

Savaş sonrası Türkiye’de azalan nüfusun büyük bir kısmı köylerde yaşamakta idi. Köylünün ve köy çocuklarının bir eğitimden geçirilmesi için çalışmalar yapılmalıydı. Meşrutiyet döneminde eğitimle ilgili yapılan çalışmalar ne yazık ki köylerde istenilen sonuca varmamıştı. Kastamonu Mebusu İsmail Mahir Efendi 14 Temmuz 1914’te Osmanlı Mebusan Meclisinde bu sorunun giderilmesi hususunda şunları belirtmekteydi: “Önereceğim yolla bütün köylerimizi on yıl içinde okula kavuşturabiliriz. Yetmiş Sancağımız var. Yurdu yetmiş eğitim bölgesine ayırabiliriz. Bu sancakların çiftlik olan yerinde ya da kamu

* Yrd. Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi - Kars.

topraklarının bulunduğu yerlerde yatılı okullar açabiliriz. O sancak içinde kaç tane köy varsa, hepsinden çocuk alabiliriz. Kızlar için dokumacılık, aşçılık, erkeklerse de tarım işleri. Bunlara dört yıl ilköğretim, üç yılda öğretmen okulunun programını göstereyim.”¹

Ancak kısa zaman sonra başlayan Birinci Dünya Savaşı ve ardından gelen Kurtuluş Savaşı sırasında ülkenin önceliklerinin değişmesi ne yazık ki bu atılımların yapılmasına olanak vermedi. Daha sonra Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yapılan inkılaplar sayesinde eğitim alanında oldukça yol alınmıştı. Bu çerçevede gerçekleştirilen faaliyetlerden en önemlisi halkın eğitilmesi konusudur. 1936 yılında, nüfusun % 85’inin kırsal kesimde yaşadığı ve köylerde okuma yazma bilmeyenlerin oranının % 80’in üzerinde olduğu² düşünüldüğünde köydeki çocukların eğitilmesi zorunlu hale gelmişti.³

1- Cılavuz Eğitim Kursu

Ancak ülke genelinde yetersiz olan okul sayısı eğitim sorununun çözümünde en büyük engeldi. Bu açıdan Kars en iyi örnekti. Çünkü Kars’ın 1920 sonrasında eğitim alanındaki yetersizliği çok açıktı. Bu tarihten itibaren Erzurumlu Muallim Mehmet Rüştü Bey (Rüştü Ongun) Kars’ta ilk defa muallimliğe tayin olunan kişidir. Buradaki çocukların okuyabilmeleri için Türk mektebini açtı ve Alfabe kitaplarını kendisi hazırladı. İlk zamanlarda sadece erkek öğrenciler “İptidai Mektebine” devam ederdi, yaş sınırına bakılmaz, her yaştan öğrenci aynı derslikte okuma yazma öğrenirdi.⁴

Daha sonraki yıllarda merkezde ve köylerde ilkokulların ardından Kars merkez ve kazalarında ortaokulların, Kars Lisesinin, Kız Sanat ve Erkek Sanat okullarının açıldığı görülmektedir. Ancak açılan bu okullarda ve özellikle ilkokullarda eğitim verecek kişilerin yetiştirilmesi için de çalışmalar yapılmalıydı. Bu nedenle öncelikli olarak Eğitim kursları açıldı. Sayısı 40.000’i bulan köylerde pratik yollardan halkı eğitmenin zorunluluğu sayesinde bu teşkilat kuruldu. Bu teşkilatın amacı şöyle açıklanıyordu:⁵

“Zamandan ve paradan tasarruf ederek gayeye daha verimli olarak vasil olmaktır. Bunun için de askerlikte muvaffakiyeti sabit olmuş okuyup yazması olan küçük zabıtlardan imtihanla seçtiği erbaşları altı ay kadar süren bir ameli kursla yetiştirilerek köye göndermek yolu idi. Bu suretle hem zamandan hem de paradan tasarruf edilmekle beraber aynı zamanda köyün ruhunu anlayan bu vazife sever adamlarla hakiki olarak köye faydalı olmak daha mümkündü. Zira köylü olan ve köye göre yetiştirilen bu adamlar köy ve köylü üzerinde müsbet olarak müessir olacaktı. Diğer taraftan bu teşkilatla az bir zamanda köylere okuyup yazma denen kültürel kıymeti sokmuş olacaktık. Aksi takdirde 700 yıl ihmal edilmiş olan köylerin hepsinde az bir zaman içinde okul açmak ve muallim mekteplerinden öğretmen yetiştirilerek göndermek mümkün olmayacaktı.

İşte bu mütalaaları ileri sürerek köylüyü pratik yollardan yürüyerek yetiştirmek, ameli bilgi sahibi yapmak isteyen hükümetimiz Eğitim teşkilatını kabul ederek memleketin muhtelif bölgelerinde kurslar açtı.”⁶

¹ Mahmut Makal, *Köy Enstitüleri Ya da Deli Memedin Türküsü*, Ankara 1996, s. 15.

² Mehmet Başaran, *Özgürleşme Eylemi: Köy Enstitüleri*, İstanbul 1990, s.13.

³ Mevlüt Kaplan, *Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri*, Ankara 2002, s. 8.

⁴ *Kars Gazetesi*, 12 Mayıs 1948, Sayı: 1627.

⁵ *Kars Gazetesi*, 20 Temmuz 1938, sayı:661.

⁶ *Kars Gazetesi*, 20 Temmuz 1938, Sayı: 661.

Bu kurslara göre müfredat hazırlandı. Böylece en ücra köylere kadar ulaşılmış oldu. Köylerin eğitimci ihtiyacını karşılamak için muhtelif yerlerde açılan kursların birisi de Kars- Cılavuz'da açıldı. Mevki bakımından her türlü ihtiyacı karşılayacak müsait şartlara sahip olan Cılavuz Eğitimci kursu 1937 yılında açılarak faaliyete geçirildi. İlk olarak 50 eğitimci mezun etti. Bu eğitimciler Kars köylerine dağılarak kendilerine gösterilen hedefin ve gayenin gerçekleşmesi için verimli olarak çalışmakta ve köylüye istenen pratik köy kültürünü vermekteydi. Bu eğitimci kursunun 1937 - 1938 yılı içinde kadrosu 65'e çıkarıldı. Aynı zamanda Ağrı ve Çoruh (Artvin) illerini de içerisine aldı. Bu suretle Cılavuz Eğitimci Kursu üç vilayetin eğitimci ihtiyacını karşılayacaktı.⁷

Cılavuz Eğitimci Kursu'nda görev yapacak olan öğretmen kadrosu 30 Nisan 1940 tarihinde Kars'a geldi. Bu kadro şunlardan oluşuyordu: “ *Direktör: Trabzon ilk Tedrisat Müfettişi Halit Ağanoğlu, Eğitim Şefi: Kars İlk Tedrisat Müfettişi Sabri Kolçak.*

Öğretmenler: Kars Kazalarından Kağızman Kötek Öğretmeni Ahmet Özat, Iğdır İkinci Okul öğretmeni M. Ali Özdemir, Çıldır Kurtkale Öğretmeni Asım Özbek, Viçe Okulu başöğretmeni Fahri Akıncı, Yusufeli ZorKöy Öğretmeni Ferit Özdemir.

Ağrı Merkez ve köylerinden: Merkez okulu öğretmeni Hamit Acabay, Eleşkirt Amat Köyü ilk öğretmeni Mustafa Kirazcıoğlu, Eleşkirt Tahir Köyü öğretmeni Mustafa Ersoy.

Samsun Merkezinden: Örencik okulu öğretmeni Ahmet Durambek, Çarşamba okulu öğretmeni Celalettin Can.”⁸

Bu şekilde hazırlıkları hızlandırılan Cılavuz Eğitimci kursunun fiziki şartları da bir yandan oluşturuldu. Bu konuyla ilgili şunlar belirtilmektedir:

“1-Kurs binası ve bölge durumu: Kurs binası Susuz yatılı okulundan başka bir yer değildir. Bina yatılı okul için her türlü isteği karşılayacak vaziyette tam manası ile mükemmeldir. İdare odaları, öğretmen odası, yemekhane ve yatak odası, eğitimcilerin yemek yemeleri için modern yemek salonu, mütalaa salonu, yatakhaneler, revir gibi birçok bölümleri ihtiva ediyor.

2-Binanın Dış Durumu, Tarla ve Bahçe: Binanın iç teşkilatı ve taksimatının düzgün olduğu kadar bahçe ve tarla vaziyeti de çok mükemmeldir. Bahçe olarak ayrılan arazi Eğitimciler tarafından teşcir, tarh edilerek güzel bir hale sokulmuş, her nevi sebze ve fidan yetiştirilmiştir. Aynı zamanda bahçenin içine yine eğitimciler tarafından havuz, çeşme ve yol gibi faydalı şeyler de ilave edilmiştir.

Tarla olarak tefrik edilen arazi bir takım maktalara bölünerek üzerinde gübre, hububat, sebze, pulluk, saban ve çapa gibi tarımsal ameliyelerin netice vereceği randıman üzerinde bu tecrübe tarlalarında riyazi alabetler dahilinde mesai ve ameliye sarfediliyordu.

3-Bir günlük eğitimci mesaisi eğitimciler için hazırlanan program cidden köyün yükselmesi bakımından çok pratik ve amelidir. Zira bu programa göre; günlük mesai

⁷ **Kars Gazetesi**, 20 Temmuz 1938, Sayı: 661.

⁸ **Kars Gazetesi**, 30 Nisan 1940, Sayı: 838.

çizelgeleri öğlene kadar, arıcılık, tavukçuluk, sütçülük, köy sağlığı, tarla ziraati, ameli işler mesaisi gibi bir yığın faaliyet ve hareketten ibarettir. İşler şef öğretmenler tarafından idare edilir. İşlerden kurtulan öğretmenler, öğle yemeklerini kalori cedveline göre tanzim edilmiş olan talebe muhteviyatına göre gıdalı bir şekilde temiz ve sıhhi masalarda gayet zevkle yiyorlar. Bu ameli adamlarının yemek yeyişinde işleri kadar asilane ve iştahlı idi. Köyün kudretini aşmayacak şekilde tam bir köy gıda kadrosuna göre tanzim edilmiş olan yemek tabelası cidden şayana kayıttır. Bunda aranan tenevvüden ziyade gıda, kalori, bolluk ve temizlikti. Ekmeklerde halis kırmızı buğday ekmeği idi ki bu bizim Françolardan muhakkak çok lezzetli ve gıdalıdır.”⁹

Kars Cılavuz Eğitim kursu açılışından bir yıl sonra 1938-39 yılında öğrenci sayısını daha da arttırarak Kars vilayetinden 50, Çoruh ve Ağrı’dan (Karaköse) 80 olmak üzere 130 öğrenci aldı.¹⁰

Kars Gazetesi’nin bir haberine göre: “Eğitmen Direktörü Trabzon İspekteri Halit Ağan şehrimize gelmiş ve grup olarak Kağızman bölgesi İspekteri Sabri Kolçak Bay Halit ile birleşerek kursun ihtiyaçları etrafında maarif dairesi ile münasebette bulunmuş ve Cılavuza hareket etmişlerdir.” Böylece zaman zaman kursun ihtiyaçları tespit edilmekte ve Eğitim Kursu direktörleri tarafından denetlenmekteydi.¹¹

Eğitmen kursu devam ederken 1940 yılında Köy Enstitülerinin kurulmasıyla Cılavuz’da Köy Enstitüsü açılınca iki kurum eğitim faaliyetlerine birlikte devam ettiler.

2- Köy Enstitülerinin Açılması ve Kars Cılavuz Köy Enstitüsü

1940 yılı İkinci Dünya Savaşı’nın şiddetlendiği, milletlerin birbirine saldırdığı, devletlerin çöktüğü, insanların açlık ve sefaletten öldükleri bir dönemdi. Ancak bütün milletler hayatlarından şüphelenirken, Türk Milleti bu dehşet ve ateşten uzak kalmasını bildi ve inkılaplarına devam ederek köy kalkınma davasını ele aldı. Türk İnkılâbı’nın temeli olan eğitimle ilgili çalışmalar hızla yapılmıştı. Biran önce bunun yayılması ve uygulama alanına sokulması gerekiyordu. Halkevleri ve onun alt birimi olan Halkodaları bu eğitim disiplinin yerleşmesine yardım etmiş fakat çocukların eğitilmesi konusunda bir boşluk meydana gelmişti. Özellikle öğrenim alması gerekenlerin sayısının fazla miktarda olduğu bu yılların Türkiye’inde, eğitimi verecek uzmanların yetiştirilmesi için büyük bir adım atıldı. Bunun için gerekli çalışmaları yapan TBMM 17 Nisan 1940’ta çıkan 3803 yılı Köy Enstitüsü Kanunu ile Köy Enstitülerini şöyle tanımlar: “Köy Öğretmeni ve köye yarayan diğer mesleklerin erbabını yetiştirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılan kurumdur.”¹² Bu kurumların faaliyete geçmesinde dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç oldukça etkili olmuşlardı.

Köy Enstitüleri Türkiye’nin birçok bölgesinde özellikle tarım işlerine elverişli geniş arazisi bulunan köylerde veya onların hemen yakınlarında kurulmalı, dolayısıyla büyük kentlerin dışında köy yaşamını uygulayabilecek toprağı bulunan, ana yollara yakın olan ve su gereksinimi karşılanacak bir bölgede olmalıydı. Bu okulların kurulduğu yerler zamanla o

⁹ Kars Gazetesi, 20 Temmuz 1938, Sayı: 661.

¹⁰ Kars Gazetesi, 7 Nisan 1939, Sayı: 733.

¹¹ Kars Gazetesi, 12 Ağustos 1941, Sayı: 968.

¹² Yıldız Kurtuluş, Köy Enstitülerinde Sanat Eğitimi ve Tonguç, Ankara 2001, s. 6.

bölgenin merkezi durumuna gelecekti.¹³

1940 yılı içerisinde on iki ilde açılan beş yıllık bu okullardan biri de Kars Cılavuz'da açıldı. Bu okula ilk aşamada kız erkek ayrımı yapmadan köylü ve çiftçi çocuklarından 200 öğrenci alındı.¹⁴ Açılacak olan 12 enstitünün toplam kapasitesi 2.000 öğrenci alacak şekilde düzenlenmiş ve bunların ayrı ayrı öğrenci kapasitesi şöyle belirtilmişti:

Kars 200, Trabzon 50, Malatya 250, Kayseri 250, Samsun 50, Kastamonu 150, Eskişehir 200, Kocaeli 200, İzmir 250, Kırklareli 100, Seyhan 200, Isparta 100, İstanbul'dan da Kocaeli Enstitüsüne 30 talebe gönderilecekti.¹⁵

Kars Cılavuz Köy Enstitüsü Maarif Vekillliğince Cılavuz mevkiinde bölge müessesesi olarak 1 Nisan 1940 tarihinde eğitime başladı. İlk ders yılında Çoruh'tan 30, Kars'tan 80, Beyazıt'tan 10 Erzurum'dan 80 olmak üzere 200 talebe alındı. Talebelerin köy ve nahiyelerden ve halkı çiftçilikle geçinen kasabalardaki ilkokulları bitirmiş çocuklardan seçilmesi öngörüldü. Okul ve okul binası kız ve erkeklere göre münasip şekilde hazırlandı. Öğrenciler burada 5 yıl eğitim alarak öğretmen olacaklardı. Çocukların yiyecek, giyecek ve yatacak eşyaya ait masrafları okul idaresince, devlet tahsisatından temin edilecekti.¹⁶ Okulun kurulma aşamasında direktör olarak Halit Ağan görevlendirilmiş ve okulun maddi eksikliklerinin temini için çalışmalara başlamıştı. Yıllarca yabancı idareler altında eğitimden mahrum kalmış Kars vilayetinin ortaokul, lise, kız sanat okulundan sonra eğitmen kursu ve nihayet Köy Enstitüsüne kavuşması çok önemliydi.¹⁷ Çünkü her yaşta eğitim almaya hakkı olan Türk çocuklarına bu fırsat verilirse, ülkenin geleceği daha sağlam bir yapıya kavuşabilecekti. Bu ilerlemeye Kars, Ardahan, Artvin, Ağrı ve Erzurum'un daha çok ihtiyacı vardı. Bölgede cereyan eden savaşlar, Rus işgali ve Ermenilerin ve Rumların bölge nüfusu üzerindeki etkileri hiç de göz ardı edilecek olaylar değildi. Bölgedeki Türk varlığının bile zaman zaman tehlikeye girdiği dönemleri geride bırakan bu şehirler oldukça fazla miktarda göç almıştı. Bir nevi geçiş bölgesi olan Kars ve çevresi bu yatırımların yapılması gereken özel şartlarda haizdi.

Cılavuz'da açılacak olan köy enstitüsünün tesis ve inşaat işlerine sarf edilmek üzere Mayıs 1940 Maarif Vekillliğinden 1500 liralık ek para gönderildi.¹⁸ Cılavuz'da Köy Enstitüsü, orada daha önce faaliyet gösteren eğitmen kursu ile birleştirildi ve bu müessesenin adı "*Cılavuz Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu*" oldu. Böylece enstitü kurulduktan sonra da Eğitmen Kursu halen faaliyettedir.¹⁹ Kars Valisi B. Hüdayi Karabatan 3 Mart 1941'de Cılavuz Köy Enstitüsünü ziyaret ederek çalışmaları yerinde değerlendirmiş ve gelişmeler karşısında memnuniyetini bildirmiştir.²⁰

Köy Enstitülerine alınacak çocuklarda aranacak şartlar şunlardı: İlkokulu bitirmiş olan 13-15 yaş arasındaki kız ve erkek çiftçi çocukları olmaları, bu çocukların ailelerinin köylerinde arazisi ve hayvanı bulunması, çocuğun sağlığının yerinde olması.

¹³ Nazif Evren, *Köy Enstitüleri Neydi, Ne Değildi*, Ankara 1998, s. 30.

¹⁴ *Kars gazetesi*, 8 Mart 1940, Sayı:824.

¹⁵ *Kars Gazetesi*, 15 Mart 1940, Sayı: 826.

¹⁶ *Kars Gazetesi*, 12 Mart 1940, Sayı:825.

¹⁷ *Kars Gazetesi*, 16 Nisan 1940, Sayı:834.

¹⁸ *Kars Gazetesi*, 24 Mayıs 1940, Sayı:845.

¹⁹ *Kars Gazetesi*, 25 Haziran 1940, Sayı: 854.

²⁰ *Kars Gazetesi*, 25 Mart 1941, Sayı: 928.

Talebin çok olması durumunda ise köyün öğretmeni ile gezici başöğretmen ve ilköğretim başmüfettişi tarafından çocuklar arasında seçim yapılabilirdi. Kayıt ve kabul için maarif memurlarına başvuruluyordu. Köy Enstitüsünde okuyacak bir öğrenci şunları öğrenebilirdi:

“Ziraatın köyü ve muhiti ile alakası, Hayvan Bakımını, ziraat alet ve makinalarının kullanma ve onarma yollarını, Köy inşaatçılığı için lazım olan bilgi ve pratiği, Köy sanatlarının başlıcalarını, demircilik ve tenekeçiliği, köylülere aile ve sağlık bilgisini tatbiki iş olarak verebilir.” Alınacak öğrenciler beş yıl eğitim gördükten sonra Ortaokullara eşit bir seviyede, köy öğretmeni ve rehberi olarak atanacaklardı.²¹

1940 yılında açılan Cılavuz Köy Enstitüsü 1944 yılına gelindiğinde büyük bir gelişme göstermişti. Hem fiziki şartlar iyileştirilmiş, yani binalar tamamlanmıştı hem de öğrenci sayısı artırılmıştı.

Sırasıyla üç büyük bina, yemekhane, hamam, yapıldı. Sayıları artan öğretmenlere lojman, çocuklarına da oyun yerleri hazırlandı. Öğretmenlerin ve öğrencilerin bizzat işçiliği ile yapılan binalar kısmen ihtiyacı karşılayacak düzeye getirildi.²² 1944 yılında Enstitüye müdür, öğretmen ve öğrencilerin ortak çalışmasıyla, 40 beygir gücünde Fransız tipi türbünlü elektrik santrali kuruldu. Elektriğe kavuşan enstitünün hayatı değişti. Aydınlık içinde bir enstitü olan Cılavuz'da, artık radyodan ajans ve müzik sesleri duyulmaktaydı. Enstitüyle beraber Cılavuz Köyü, Nahiye merkezi enstitüdeki 800 öğrenci ile 32 öğretmenin çalıştığı küçük bir imar yeri olmuş karanlıktan aydınlığa doğru epeyce yol almıştı.²³

Cılavuz'da açılan köy enstitüsü Kars, Ağrı, Erzurum ve Çoruh (Artvin) illerinden alınan ilkokulu bitirmiş köylü çocuklarını beş yıl okutarak geldikleri illerde köy öğretmenliği yapmak üzere mezun ediyordu. Ancak üç yıl önce Erzurum'un yakınındaki Pulur köyünde de bir enstitü açılması üzerine Erzurum ve Ağrı illerinden alınan ilkokul mezunu çocuklar burada okutulmaya başlandı. Cılavuz Köy Enstitüsü Kars ve Çoruh'tan gelecek öğrencilere tahsis edilmişti.²⁴

Mezunlarına yedek subay olma hakkı verilen köy enstitüleri ilk yıllarda tamamıyla alanlarında uzman ilk mektep muallimlerinden oluşturulan bir öğretim kadrosu ile tedris ve idare ediliyordu. Milli Eğitim Bakanlığı verimi artırmak ve kaliteyi yükseltmek için kırklı yılların sonlarında, Eğitim enstitüleri ve fakülte mezunu öğretmenleri de köy enstitülerine tayin etmeye başlamıştı. Bu durum karşısında enstitülerin kuruluş ve çalışmasında çok gayret gösteren ve emeği geçmiş olan ilk mektep muallimleri (muallim mektebi mezunları) kendi arzularıyla ilkokul öğretmenliğine dönmeye razı oldular.²⁵ 1947 yılında Cılavuz Köy Enstitüsüne Ankara'daki Gazi Eğitim Enstitüsü mezunlarından ilk defa olarak 4 öğretmen tayin edilmişti. Bu nedenle Muallim mektebi mezunu öğretmenler Cılavuz Köy Enstitüsünden

²¹ **Kars Gazetesi**, 30 Nisan 1940, Sayı: 838.

²² *“1943 yılında Cılavuz'dan 40 kişi Dicle Köy Enstitüsüne gittik. Diğer enstitülerden de 13 ekip gelmişti. Binalar diğer köy enstitülerinin projesiyle aynı idi. Bir ay içerisinde okul binasını tamamladık. Dicle Köy Enstitüsü Ergani ilçesinin tren hattı üzerinde Leylek istasyonunun 2 km güneyinde kuruldu.”* Cılavuz Köy Enstitüsü mezunu Mehmet Hacaloğlu ile yapılan 11 Mayıs 2009 tarihli röportaj: Bknz: Ek 1.

²³ **Kars Gazetesi**, 4 Kasım 1944, Sayı: 1280.

²⁴ **Kars Gazetesi**, 4 Kasım 1944, Sayı: 1280.

²⁵ **Kars Gazetesi**, 9 Ekim 1948, Sayı: 1668.

ayrıldılar. Bunların yerine 8 öğretmen tayin edildi.²⁶

Bu enstitüden 1947-48 öğretim yılında 1 kız ve 150 erkek olmak üzere 151 öğrenci mezun oldu. 170 mevcutlu son sınıftan 10 öğrenci diploma almaya hak kazanamadı. Bu yıl mezun olan öğrencilerin geldikleri illere göre durumu şöyledir: Kars: 80 erkek; Erzurum: 1 kız, 11 erkek; Çoruh: 57 erkek; Kayseri: 1 erkek bu yıl 800 mevcudu tamamlamak üzere birinci sınıflara 170 öğrenci alınacaktır.

Köy Enstitülerinin uygulamalı eğitim için kullandığı araç gereçlerin sayısı da yıllar ilerledikçe artmıştı. Bir taraftan Enstitünün ihtiyaçları karşılanırken diğer taraftan da bunlara ek olarak 1945 yılında Kars Cılavuz Köy Enstitüsü Mezunlarının çalıştıkları köy okulları için lüzumlu olan 450 inek ile 250 alınmıştı.²⁷

1948 yılı itibariyle Cılavuz Köy Enstitüsünde iki biçerdöver, harman makinesi, 1 çayır biçme makinesi, 3 kamyon, 1 otobüs ve bir cip arabası vardı. Ayrıca Enstitüde bu yıl itibariyle onarımların yapıldığı ve eksiklerin tamamlanmasına çalışıldığı da gözden kaçmamaktadır. Hamam ve mutfakları yeniden ele alınıp genişletilerek onarıldı. Ayrıca sanat atölyelerinin yapılması tamamlandı.²⁸ Enstitü yapıları arasında 500 metre uzunluğunda ve 6 metre genişliğinde yanları kaldırımlı ortası balıksırtı taş döşemeli bir yol da yapıldı. Enstitü merkez binalarına 2 km uzakta bulunan “Telli Pınar” adlı kaynak suyunun demir borularla enstitüye getirilmesine bu yaz başlandı. Batıdaki eski Cılavuz köyü harabeleri önünden geçirilerek getirilen bu suya “Coşkun Pınar” adı verildi.²⁹

3-Köy Enstitülerinin Kapatılması

Köy enstitüleri bir süre sonra gerçek amaçlarından uzaklaştıkları gerekçesiyle birçok eleştiriye maruz kaldı. Daha sonra da dönemin getirdiği zorluklar ve enstitüler üzerinde yaratılan psikolojik baskılar nedeniyle ortadan kaldırıldılar.³⁰ Çok farklı düşüncelerin öne sürülmesiyle, köy enstitülerinin asıl hedeflerinden uzaklaştırıldığı ve ideolojik fikirlerin odakları haline getirildikleri yönünde fikirler zamanla önem kazandı. “*Köy enstitülerinde komünist fikirler aşılanıyor, Köy enstitüsü öğrencilerine milli terbiye verilmiyor, Köy enstitülerinde öğrencilere amelelik yaptırılıyor, kızlarla erkeklerin aynı yerde okuması doğru değildir.*”³¹ Şeklinde ki düşünceler bunlardan birkaçıdır. Mezunlarının 20 yıl aynı yerde görev yapması fikri de çok eleştirilen konular arasındadır. Tonguç’un “*Enstitülerin Kalbi*” dediği köy enstitüleri 1947’de kapatıldı. 1950’den sonra kız ve erkek öğrenciler ayrı enstitülerde toplandı, sağlık kolları kapatıldı. 1953’te programları, klasik ilk öğretmen okullarının programlarıyla birleştirildi. 1954 yılında çıkarılan 6234 sayılı yasa ile köy enstitülerinin tamamen kapatılması Demokrat Partisinin iktidarı zamanında gerçekleşti.

Zaman içinde köy enstitüleri üzerinde izlenen eğitim politikalarındaki değişiklikler Cılavuz Eğitim enstitüsünü etkiledi. Cılavuz Köy Enstitüsünün adı Cılavuz İlk Öğretmen Okulu olarak değiştirildi.³² Genel olarak köy Enstitüleri için yapılan eleştiriler Cılavuz’da

²⁶ Kars Gazetesi, 9 Ekim 1948, Sayı: 1668.

²⁷ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 080.18.01.62.109.51.1

²⁸ Kars Gazetesi, 9 Ekim 1948, Sayı: 1668.

²⁹ Kars Gazetesi, 9 Ekim 1948, Sayı: 1668.

³⁰ İbrahim Ortaş, “Ülkemizin kaçırdığı en büyük eğitim projesi: Köy Enstitüleri” Pivolka, 2005, 4 (17), s. 3-5.

³¹ Hüseyin Uysal, “Köy Enstitüleri Neden Kapatıldı.” Kuruluşunun Ellinci Yılında Köy Enstitüleri, s. 378.

³² Bugün Gazetesi, 26 Haziran 1958, sayı: 107.

yöneltildi ve Maarif Vekâletine ihbar mektupları gönderildi. 1963 yılında okulla ilgili olarak gönderilen şikâyetler neticesinde bakanlık inceleme başlattı. İncelemeyi Maarif müdür muavini İsmet Akkaya ve bakanlık müfettişi Tahsin Büyükkakan yürüttü. Okulda eski Köy enstitülerinin programının takip edildiği, öğrencilerin ağır işlerde çalıştırıldığı, okulda yapılan toplantılarda uygunsuz gösterilerin yapıldığı, sol basının okula sokulduğu gibi konularda şikâyetler değerlendirildi. Köy Enstitülerinin kapatılması kararıyla beraber, Cılavuz Köy Enstitüsü de, diğer köy enstitüleri gibi kapatıldı.³³

Günümüzde Cılavuz Köy Enstitüsünün yerinde Kazım Karabekir Susuz Anadolu Öğretmen Lisesi eğitime devam etmektedir.

Bir dönem bulundukları bölgelerde eğitim ve öğretim açısından oldukça faydalı olan köy enstitüleri gelişmemiş bölgelerde etkin bir rol üstlenmiştir. Köy çocuklarının eğitim almaları ve onların daha sonra köylerde görev yaparak bu aldıkları eğitimi köylü ile paylaşımları oldukça verimli olmuştur. 1940-1954 yılları arasında yurdun çeşitli bölgelerinde faaliyet gösteren bu okullardan mezun olanların her açıdan donanımlı oldukları bir gerçektir. Ancak bu okullarla ilgili olarak üretilmiş olan yanlış çıkarımlar neticesinde faaliyetlerini sürdüremez hale gelmişler ve kapatılmışlardır.

Ek 1:

Röportaj:

Cılavuz Köy Enstitüsü mezunu Mehmet Hacaloğlu ile 11 Mayıs 2009 tarihinde yapılan röportaj özeti: 1923 yılında Kars merkez Çağlayan (Hınzırık) köyünde doğan Mehmet Beyin annesinin ismi Hanım babasının ismi Murat Ağadır. Murat Ağa 1920 yılında Gümrü Antlaşmasından sonra Rus yönetiminde kalmak istemeyen binlerce Türk gibi Tiflis Ağbaba'dan göçerek Kars'a gelen Karapapak Türklerindendir. Mehmet Bey İlkokulu Kümbetli köyünde okudu. 1939 yılında ilkokulu bitirdi. İlkokul öğretmenini Selanikli ve ismi de Burhanettin Tezcan'dır. Cılavuz Köy Enstitüsüne 1940 yılının Şubat ayında babasıyla birlikte gitti ve kayıt oldu. Herhangi bir sınava tabi tutulmadan sadece ilkokul diplomasıyla okula kabul edildi. 1945 Ekiminde buradan mezun oldu. Mehmet Bey onlar okula girmeden önce açılmış olan eğitim kurslarına askerde çavuş olanların alındığını altı ay onlara kurs verildiğini ve köylere gönderilen öğretmenlerin ilkokul üçüncü sınıfa kadar çocukları okuttuğu belirtmektedir. Okulda okudukları sürece tüm ihtiyaçlarının karşılandığını belirterek elbiselerinin, yeşil haki kumaştan tek tip dolduğunu, elbiselere uygun ayakkabı ve şapkada verildiğini belirtmektedir. Mehmet Bey okulla ilgili ayrıntıları şöyle aktarmaktadır:

“Sınıf 40 kişilikti bunlardan altı tanesi kız diğerleri erkek öğrenciydi. Türkçe, Tarih, Coğrafya, Matematik, Fen, Beden Eğitimi, Fotoğrafçılık, derslerinin yanında Dikiş dersi de aldık. Okul bölümlere ayrılmıştı; Sağlık Bölümü, Elektrik Bölümü, Ziraat Bölümü, Sanat bölümü, İnşaat Bölümü gibi. 1943 yılında Cılavuz’unda içinde bulunduğu 13 köy enstitüsünden oluşturulan ekiple, Diyarbakır’a gidilerek Dicle Köy Enstitüsünün binasını yaptık. Bu enstitüsü Ergani kazasında tren yolu hattı üzerinde Leylek istasyonunun 2 km güneyinde verilen arazide bir ay zarfında bitirildi. Kars’tan tenle gittik, orada çadırlarda kaldık ve kendi ranzalarımızı da kendimiz yaptık.”

³³ Aydan Gürlüyer, **1938- 1960 Yılları Arasında Kars’ta Sosyo- Kültürel Hayat, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Basılmamış Yüksek Lisan Tezi), Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kars 2010, s. 49.

Tarihini hatırlamamakla beraber İsmet İnönü'nün okula İsmail Hakkı Tonguç'la birlikte geldiğini 3. ve 4. sınıfları Matematik sınavı yaptığını söylemektedir. Matematik öğretmenin ismi Şevket Özay'dır. Hatırladığı kadariyle öğretmenleri şunlardır: Köy Enstitüsü müdürü Halit Ağanoğlu (Karadenizli), Okul müdür Yardımcısı Mecit Timuçin (Oltulu), Kimya Öğretmeni Zakir Aydın (Erzurumlu), İnşaat Öğretmeni İsmail Güşlü, Türkçe Öğretmeni İbrahim Türkoğlu, Ziraat Öğretmeni Kemal Soydan, Fransızca Öğretmeni Şevket Buzcular, Müzik Öğretmeni Selim Bey. Müzik derslerinde Mandolin, Akordeon ve piyano gibi enstrümanlar çalınmaktadır..

Okudukları sürece sadece yılda 20 gün tatil yapmışlardı. Şubat tatili yok ve hep okulda kalıyorlar. Beş yıl sonra mezun olan bu çocuklar eğer köylerinden okuyan tek çocuksa oraya dönüp öğretmenlik yapıyorlar. Mehmet Beyde mezun olduktan sonra kendi köyüne dönmüş ve 10 yıl ilkokul öğretmenliği yapmıştır. Orada okul yapmak için köylülerle birlikte çalışmış bu arada çağlayan köyüne yakın İslamsor (Aydıncalan), Bengliahmette (Benliahmet), Ladikars'da (Kümbet), ve Kamasor'da(Cumhuriyet) da ilokul vardı. Üç ayda 20 lira bir maaş alan Mehmet Bey okula devlet tarafından arazide verildiğini ve bunu ekip biçtiklerini, ayrıca demirbaş olarak örneğin örs, çekiç, Pafta takımı, mengene gibi. Ayrıca 10 koyun, süt makinesi, tırmık makineside, pulluk vermişlerdir. Okulun inşaatından sonra tahta ve sıraları da kendileri yapmışlardır.

Okuldan mezun olanların Öğretmen veya astsubay olduklarını belirten Mehmet bey öğretmenlik yaptığı süre boyunca, patates ekmeği, filizle ekin yapmayı (tere soğan ekimi, kuyu açarak ağaç dikmeği), evlerin üstünün çatılanması gibi faaliyetlerde bulunmuştur. Ayrıca 1945 yılında bir radyo alıp köye götürdüğünü de ifade eden Mehmet Bey köy muhtarı Rüstem Uyanık'la yeniliklerin uygulanması konusunda mücadele ettiğini de anlatmaktadır.

Okul yılları ne yazık ki İkinci Dünya Harbi yıllarına denk gelmiş ve Cılavuz Eğitim Enstitüsünde okuyan çocuklar kampa alındı ve bunlara İtalyan Filinta tüfekleri verildi. Talebeler Askeri Eğitim aldı. Okul yıllarında yiyecek sıkıntısı çekilmiş ve aileler un getirmek zorunda kalmıştı. İyi müzik eğitimi aldıklarını ve piyesler düzenlediklerini anlatan Mehmet bey askerliğini 1954-55 te Sivas'ta yedek subay olarak yapmış, 1934 yılında harf sırasına göre Altunsabak soyadını almışsa da daha sonra Hacaloğlu olarak 1960 da değiştirmiştir. Tiflis Akbabadan göçerek 1920 yılında Kars Çağlayan köyüne yerleşen muhacir bir ailenin çocuğu olan Mehmet bey 34 yıl öğretmenlik yapmıştı. Bunun 24 yılını Karsta çalışmış, 1977 de emekli olmuştur. Evli ve beş çocuk babasıdır.

EKLER

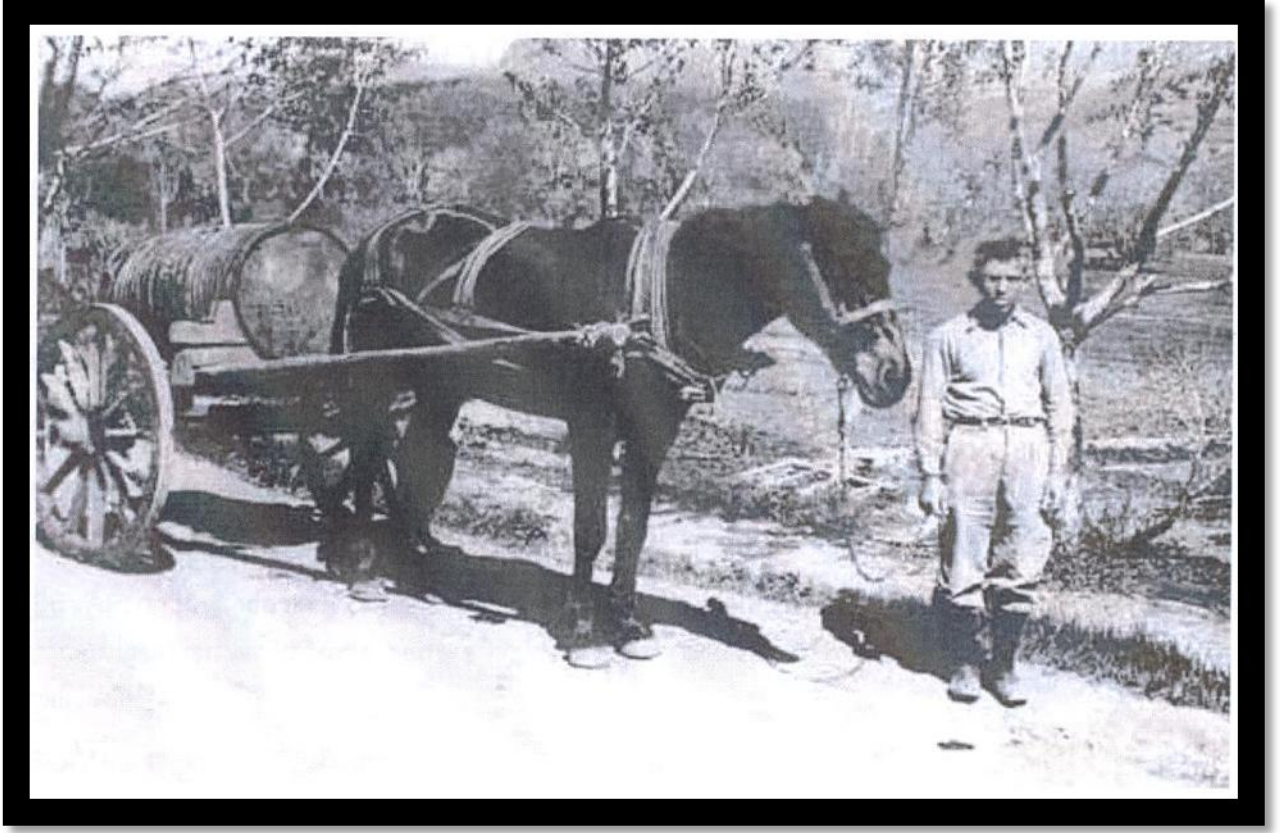
Fotoğraf 1: Cılavuz Köy Enstitüsü Öğrencilerinin Kayak Faaliyetleri

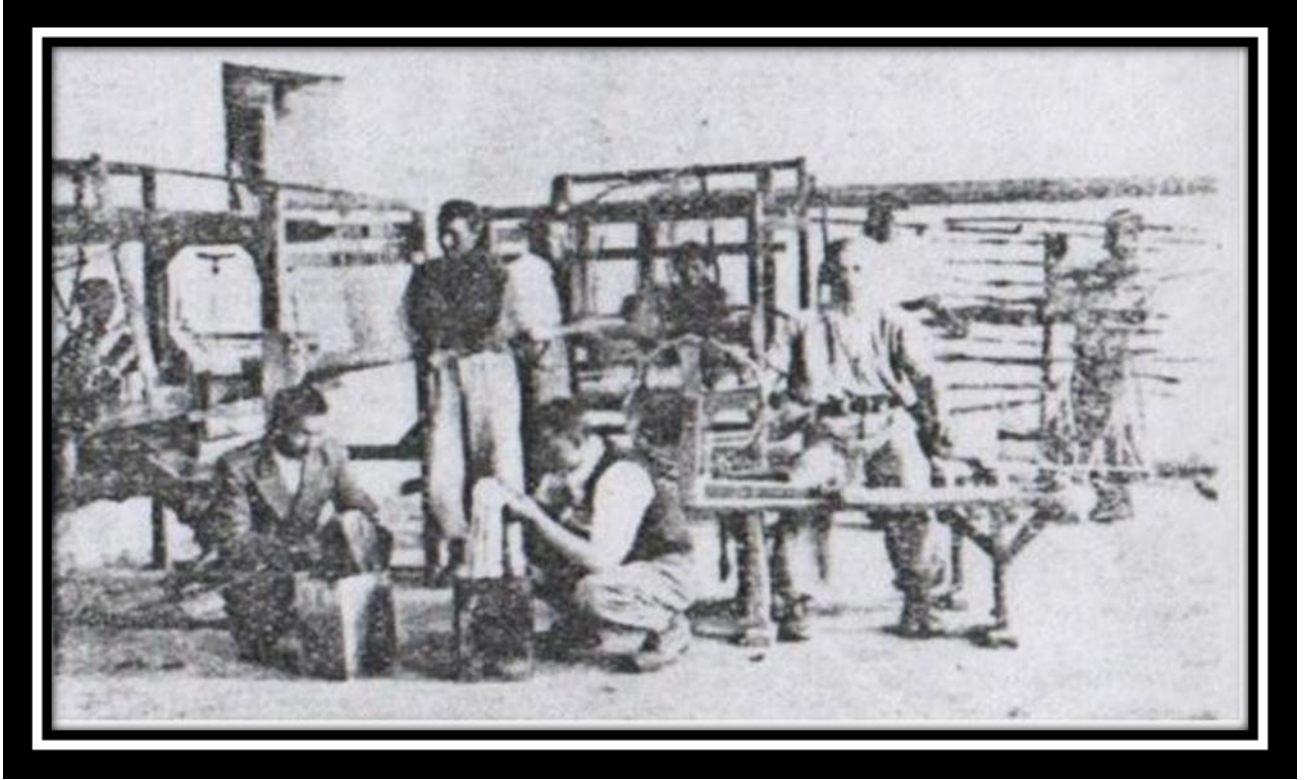
Fotoğraf 3: Cılavuz Köy Enstitüsü Öğrencilerinin Kayak Faaliyetleri

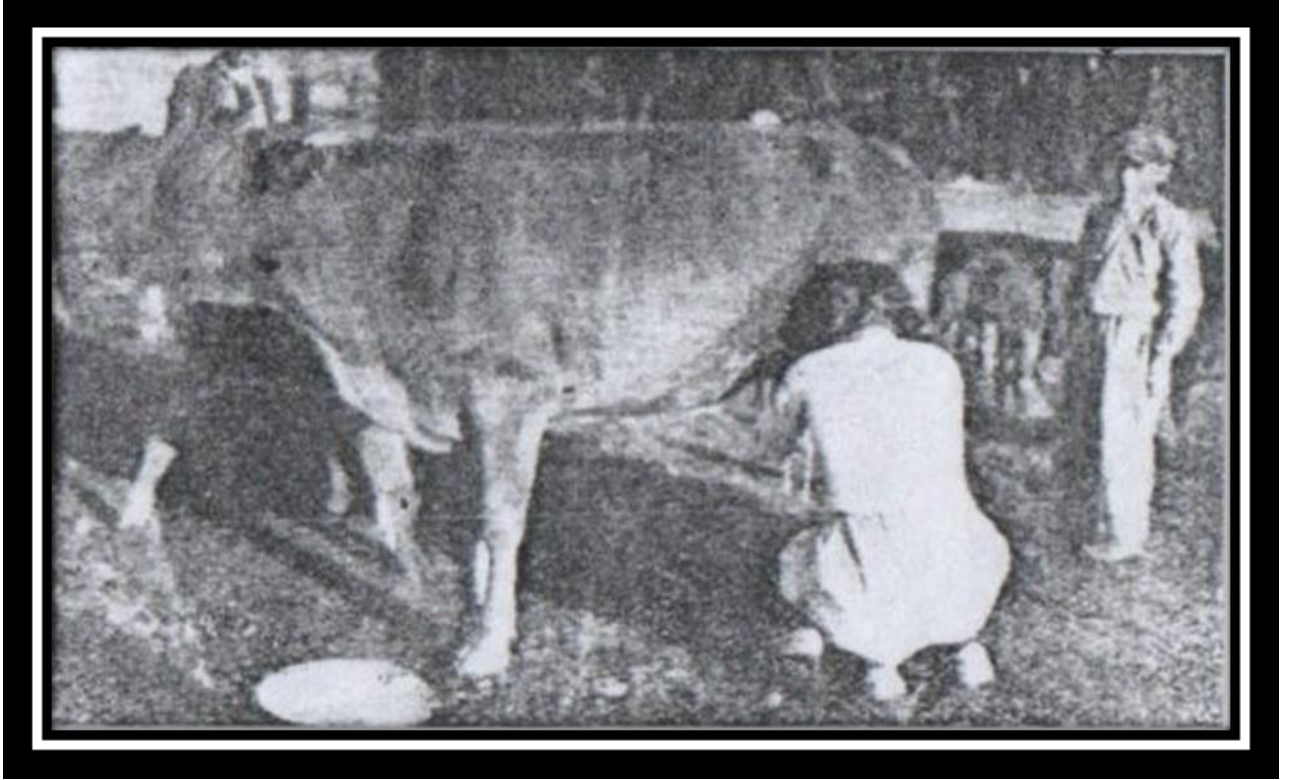
Fotoğraf 5: Cılavuz Köy Enstitüsüne Eğitim İçin Gelen Öğrenciler

Fotoğraf 5: Cılavuz Köy Enstitüsünde Meyve Ağaçlarını At Arabası İle Sulayan Öğrenci
Not: Fotoğraflar İsmail Hakkı TONGUÇ arşivinden alınmıştır.

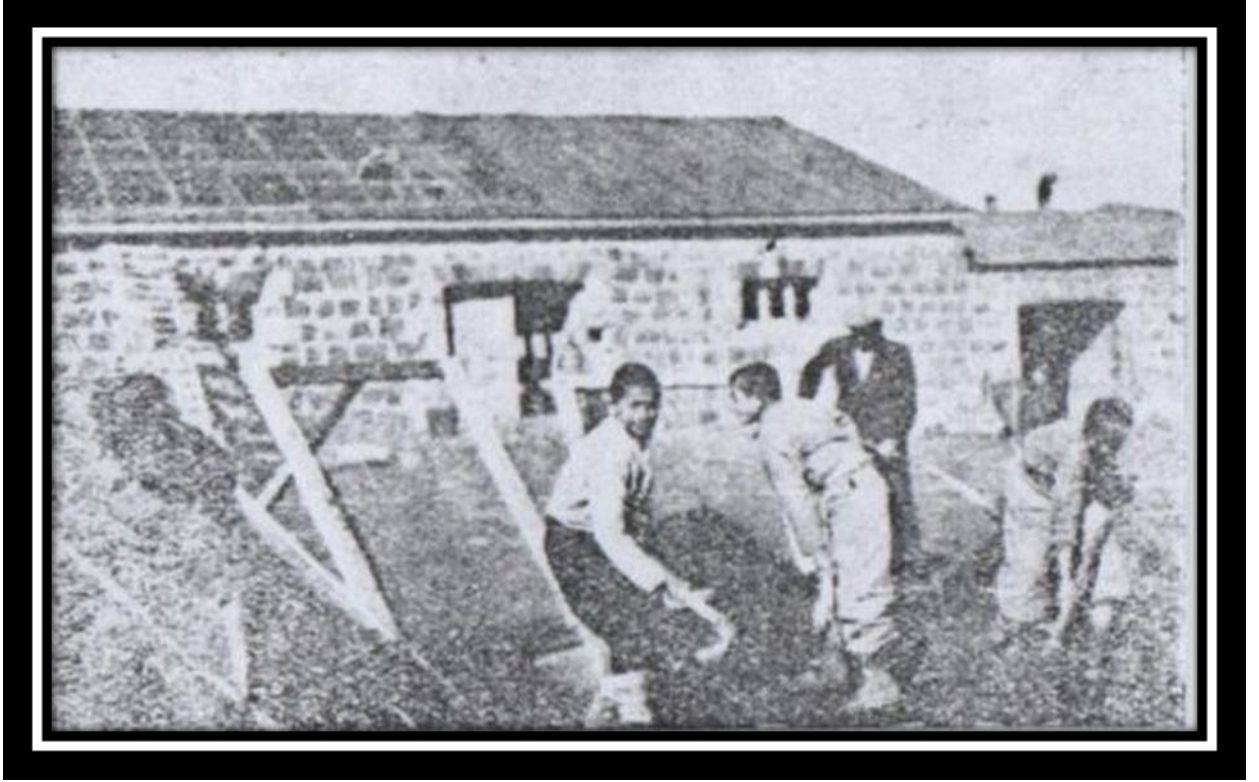
Fotoğraf 6: Cılavuz'da Dokuma Atölyesi

Fotoğraf 7 : Enstitüde Bir Kız Öğrenci İnek Sağarken

Fotoğraf 8: Enstitüde Kars Şartlarına Uygun Kümes İnşaa Edilirken

Fotoğraf 9: Yemekhane İnşaa Edilirken